

Таможська Ірина Володимирівна,*ORCID ID: 0000-0003-0865-2380**доктор педагогічних наук,**доцент кафедри освітніх наук,**цифрового навчання та академічного підприємництва**Харківський національний університет**імені В. Н. Каразіна*

ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ «МІЖНАРОДНИЙ ЕТИКЕТ ТА ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ФАХІВЦЯ В ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

EDUCATIONAL COMPONENT “INTERNATIONAL ETIQUETTE AND PROFESSIONAL ETHICS OF A SPECIALIST IN THE FIELD OF INTERNATIONAL EDUCATIONAL ACTIVITIES” IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF MASTER’S DEGREE APPLICANTS

У запропонованій статті зазначено мету й завдання навчальної дисципліни «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності», яку вивчають здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти (спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, 073 Менеджмент) денної та заочної форми навчання в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Розкрито змістове наповнення модуля 1 «Міжнародний етикет» (теорії етикету в контексті соціокультурних особливостей; міжнародний етикет у системі ділових комунікацій європейських / азійських країн, Сполучених Штатів Америки, Австралії») та модуля 2 «Професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності» (принципи національної освітньої діяльності як основа державної політики в освітній галузі; міжнародне співробітництво в освітній системі; морально-етичні поняття; види професійної етики; основні ідеї педагогічної етики у вітчизняній / зарубіжній науковій думці; етична складова іміджу педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладу вищої освіти; етичні засади міжособистісних комунікацій в міжнародній освітній діяльності; культура спілкування педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладу вищої освіти в галузі міжнародної освітньої діяльності; професійна етика керівника закладу вищої освіти в міжнародній освітній діяльності). Акцентовано увагу на загальних / фахових компетентностях, які формуються в магістрантів під час вивчення лекційного матеріалу, виконання практичних завдань, самостійної роботи з навчальної дисципліни «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності». Наголошено на ефективності завдань як дидактичного засобу для самостійної роботи здобувачів під час вивчення освітнього компонента «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності». Розроблено завдання до кожної теми навчальної дисципліни, ураховуючи предметний і науковий контексти професійної діяльності майбутніх фахівців із міжнародної освітньої діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти, навчальна дисципліна «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності», загальні компетентності, фахові компетентності, завдання.

The article presents the purpose and objectives of the academic discipline “International Etiquette and Professional Ethics of a Specialist in the Field of International Educational Activities”, which is studied by applicants for the second (master’s) level of higher education (specialties 011 Educational and Pedagogical Sciences, 073 Management) in both full-time and part-time forms of study at V. N. Karazin Kharkiv National University. The content of Module 1 “International Etiquette” is disclosed, including theories of etiquette in the context of sociocultural specificities; international etiquette within the system of business communications in European/ Asian countries, the United States of America, and Australia. Module 2 “Professional Ethics of a Specialist in the Field of International Educational Activities” covers: principles of national educational activity as the foundation of state policy in the educational sphere; international cooperation in the education system; moral and ethical concepts; types of professional ethics; key ideas of pedagogical ethics in domestic and foreign scientific thought; the ethical component of the image of pedagogical, academic-pedagogical, and academic staff of higher education institutions; ethical foundations of interpersonal communications in international educational activities; the culture of communication among academic staff within the context of international educational activities; professional ethics of university leadership in international educational cooperation. The

article emphasizes the general and professional competencies developed in master's students through lectures, practical assignments, and independent work within the course "International Etiquette and Professional Ethics of a Specialist in the Field of International Educational Activities". The effectiveness of assignments is highlighted as a didactic tool for supporting students' independent learning within this educational component. Activities have been developed for each topic of the course, taking into account the subject-specific and scientific contexts of the future professional activity of specialists in the field of international educational engagement.

Key words: professional training, master's degree applicants, academic discipline "International Etiquette and Professional Ethics of a Specialist in the Field of International Educational Activities", general competencies, professional competencies, activities.

Постановка проблеми. Інтеграція етичних принципів в освітній процес відіграє ключову роль у формуванні професійно компетентних, морально відповідальних особистостей (М. Мясковська, І. Кобилянська) [9, с. 62], зокрема й майбутніх фахівців у галузі міжнародної освітньої діяльності. Суть професійної етики, як зазначає Т. Василевська, полягає не лише в тому, щоб змінювати моральні переконання людей, а й бути підґрунтям для них, урахувати їх у професійній діяльності. Упевненість у моральній зрілості фахівців, створення можливостей для їхньої повноцінної професійної реалізації сприяють розвитку особистої професійно-етичної саморегуляції [3]. Отже, є доцільним уведення до освітньо-професійної програми підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти (галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка, 07 Управління та адміністрування; спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки, 073 Менеджмент) обов'язкового компонента «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності» для вивчення в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження свідчать про значний інтерес до різних етичних аспектів професійної діяльності в галузі освіти: 1) формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (Л. Березовська) [2]; 2) професійна етика вищої освіти (В. Дейнека, К. Карпенко) [6]; 3) ідейно-ціннісна мотивація та вимоги стандартів вищої освіти щодо етичної підготовки фахівців у закладах вищої освіти (І. Горохолінська, О. Бродецький) [4]; 4) морально-психологічні питання професійної підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (І. Іваненко) [5]; 5) відповідальність за якість освіти; професійна етика (І. Кобилянська, М. Мясковська) [9]; 6) етична складова комунікацій у мережевому освітньому середовищі (І. Кузнецова, О. Рубанець) [7]; 7) моральна регуляція діяльності управлінців закладами освіти (А. Москаленко) [8]; 8) формування мовної культури як основи професійної етики

майбутнього фахівця (Ол. Столяренко, О. Столяренко, О. Московчук) [10]; формування професійної етики викладача вищої школи в процесі вирішення педагогічних завдань (Л. Хоружа, М. Новак) [12]; 9) вплив цифрових технологій на академічну доброчесність у закладах вищої освіти (І. Таможська, І. Смирнова, Л. Перетяга) [11] та ін. А втім, «фрагментально» приділяється увага теоретичним і практичним питанням міжнародного етикету та професійної етики фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності.

Мета статті – розкрити зміст освітнього компонента «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності» у професійній підготовці здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти (галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка, 07 Управління та адміністрування; спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки, 073 Менеджмент).

Виклад основного матеріалу. Навчальна дисципліна «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності» є обов'язковим освітнім компонентом структурно-логічної схеми освітньо-професійної програми підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти (галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка, 07 Управління та адміністрування; спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки, 073 Менеджмент) у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Мета викладання навчальної дисципліни полягає у вивченні особливостей міжнародного етикету в системі ділових комунікацій різних країн, усвідомленні суті професійної етики, формуванні етичної компетентності, що сприятиме ефективності міжнародної освітньої діяльності. Визначено завдання навчального курсу: 1) ознайомити здобувачів освіти з основними поняттями та концепціями ділового етикету, особливостями етикету міжособистісних комунікацій в міжнародній освітній діяльності; 2) формувати систему знань про основи міжнародного етикету та професійної етики фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності; 3) спонукати здобувачів освіти дотримуватися вимог педагогічної етики.

Освітній компонент «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності» забезпечує набуття здобувачами компетентностей (фахових / загальних), які є цілісною системою знань, умінь та ціннісних життєвих принципів, що сприяють успішній професійній діяльності, соціальній інтеграції, особистісному зростанню майбутнього фахівця (I. Tamozhska, O. Rud, S. Medynskyi, T. Polukhtovych, N. Kuzemko, N. Rudenko-Kraievska [1], 2024), а саме: 1) здатність дотримуватися в навчальній / фаховій діяльності норм професійної етики, орієнтуватися на цінності (національні / загальнолюдські); 2) здатність розуміти ціннісні пріоритети освіти (загальносвітові, європейські, національні), вимоги до її реалізації в сучасному глобалізованому світі; 3) здатність роботи з інформацією з різних джерел (пошуку, оброблення, критичного аналізу, інтерпретування, застосування, порівняння, узагальнення) у діяльності (педагогічній / науковій); 4) здатність в умовах полікультурного простору до автономної діяльності / групової

взаємодії, прояву лідерства у різних професійних спільнотах.

Програма навчального курсу «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності» складається з двох змістовних модулів («Міжнародний етикет», «Професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності»), у яких виокремлено теми для вивчення та відповідні теоретичні положення (див. таблиці 1–2).

Самостійна робота з навчальної дисципліни «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності» передбачає виконання завдань, що є важливою складовою навчальної діяльності, спрямованої на розвиток загальних і фахових компетентностей магістрантів.

Приклади завдань до модуля «Міжнародний етикет».

Завдання 1. I. Подайте теоретичний матеріал до теми заняття «Теорії етикету в контексті соціокультурних особливостей» у вигляді опорної таблиці або схеми.

Таблиця 1

Міжнародний етикет: тематичний план модуля

Тематика модуля	Змістове наповнення тем модуля
Теорії етикету в контексті соціокультурних особливостей	Етикетні теорії: 1) геокультурна (результат взаємодії двох середовищ: географічного, культурного); 2) гібридна (міжкультурна інтеграція традицій); 3) культурна (урахування норм, цінностей та традицій країн-партнерів у ділових перемовинах); 4) стандартів (рекомендації щодо зовнішнього вигляду, зокрема бізнес-одягу; визначення етикетних і протокольних форм спілкування на прийомах; установлення правил та регламенту щодо формальних виступів, підписання документів); 5) взаємодії (вивчення комунікативних моделей для сприяння гармонійній та продуктивній взаємодії суб'єктів ділового спілкування; етикет як ефективний засіб комунікації). Зміст понять «міжнародний етикет», «міжкультурна комунікація», «етнокультурна комунікація», «акультурація», «культурна ідентичність». Моральні принципи (гуманізму, доцільності дій, етичної привабливості поведінки, урахування національних традицій) сучасного етикету. Етикетні норми гуманізму (скромність, пунктуальність, тактовність, ввічливість). Прояв ввічливості: коректність, чемність, люб'язність, делікатність
Міжнародний етикет у системі ділових комунікацій європейських країн	Особливості (етнокультурні, етнопсихологічні) ділового спілкування. Національні стилі ділового спілкування представників європейських країн
Міжнародний етикет у системі ділових комунікацій азійських країн	Особливості (етнокультурні, етнопсихологічні) ділового спілкування. Національні стилі ділового спілкування представників азійських країн
Міжнародний етикет у системі ділових комунікацій Сполучених Штатів Америки	Особливості (етнокультурні, етнопсихологічні) ділового спілкування. Національні стилі ділового спілкування представників Сполучених Штатів Америки
Міжнародний етикет у системі ділових комунікацій Австралії	Етнокультурні й етнопсихологічні особливості ділового спілкування. Австралійський стиль ділового спілкування

Таблиця 2

Професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності: тематичний план модуля

Тематика модуля	Змістове наповнення тем модуля
Принципи національної освітньої діяльності, на яких ґрунтується державна політика в освітній сфері. Міжнародне співробітництво в освітній системі	Засади державної політики в освітній сфері. Розвиток міжнародного освітнього співробітництва та його напрями (Закони України «Про освіту» (ст. 6, 82, 83, 84), «Про вищу освіту» (ст. 3, 74, 75))
Основні морально-етичні поняття. Професійна етика та її види	Моральна свідомість, норма, відповідальність, діяльність, вибір, оцінка, вимога. Професійний обов'язок, компетентність. Етичні відносини, дії. Добро, зло, совість, гідність, честь, сенс, щастя, толерантність, соціальна справедливість, педагогічний такт та ін. Професійна етика: загальна характеристика її видів. Педагогічна етика: об'єкт, предмет, мета, завдання, особливості, структура, функції. Етичні принципи ділової поведінки
Основні ідеї педагогічної етики у вітчизняній та зарубіжній науковій думці	Моральні доктрини епохи Середньовіччя, Відродження, Нового часу
Етична складова іміджу педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладу вищої освіти	Суть поняття «професійний імідж». Ціннісні функції іміджу. Складові позитивного іміджу. Академічна доброчесність в освітньому закладі. Формування відповідного «інформаційного образу працівника (педагогічного, науково-педагогічного, наукового)» у соціальних середовищах інтернету
Етичні засади міжособистісних комунікацій в міжнародній освітній діяльності	Етикетні ситуації: національні манери вітання, супроводжуючі їх невербальні знаки; звернення; привернення уваги; знайомство; самопрезентація; компліментарне висловлення; прощання. Стереотипи сприйняття в міжкультурній комунікації. Національна специфіка невербальної комунікативної поведінки в полікультурному освітньо-науковому середовищі. Етика ділової телефонної розмови
Культура спілкування педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників ЗВО в галузі міжнародної освітньої діяльності	Характеристики професійно-педагогічної культури педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників у полікультурному освітньо-науковому середовищі ЗВО (міжкультурна чутливість; ефективність міжкультурного педагогічного спілкування; сформованість таких особистісних якостей, як толерантність, доброзичливість, тактовність, справедливість, чуйність; культурна компетентність; упровадження міжкультурних освітніх підходів; адаптація до культурної різноманітності). Психологічна культура спілкування. Установлення ділових контактів із представниками різних культур (моноактивної, поліактивної, реактивної). Теоретичні засади переговорів та практичні аспекти їх проведення. Особливості національних стилів (італійського, німецького, французького, американського, японського, китайського та ін.) у переговорному процесі. Інтерпретування ролі національних стилів під час переговорів: 1) як універсального процесу; 2) як процесу, що унеможливає універсалізацію переговорної культури. Моделі поведінки партнерів під час переговорів (орієнтовані на взаємини / угоду). Культурні / комунікативні бар'єри в міжнародному діалозі
Професійна етика керівника ЗВО в міжнародній освітній діяльності	Морально-психологічні засади суб'єктів управлінської діяльності (керівників структурних підрозділів освітнього закладу) та їхні управлінські функції. Гендерні питання управлінської комунікації

II. Запишіть ключові слова та словосполучення, що допоможуть розкрити зміст понять «міжнародний етикет», «професійна етика науково-педагогічного працівника».

Завдання 2. Визначте спільне й відмінне в національних стилях ділового спілкування на прикладі 2–4 європейських країн (до теми «Міжнародний

етикет у системі ділових комунікацій європейських країн»).

Завдання 3. I. Підготуйте доповідь «Жіноча та чоловіча комунікації представників азійських країн: гендерні особливості ділового етикету» із мультимедійною презентацією. II. Доберіть відеоматеріали (ділової зустрічі / дипломатичного

прийому / інтерв'ю з представниками різних країн) та визначте, які принципи міжнародного етикету дотримуються або порушуються учасниками комунікації (до теми «*Міжнародний етикет у системі ділових комунікацій азійських країн*»).

Завдання 4. Створіть інформаційну графіку «Професійна етика викладача американського закладу вищої освіти» (до теми «*Міжнародний етикет у системі ділових комунікацій Сполучених Штатів Америки*»).

Завдання 5. Створіть порівняльну таблицю «Етнокультурні / етнопсихологічні особливості ділового спілкування представників різних країн» (Австралії / Сполучених Штатів Америки, Австралії / України) (до теми «*Міжнародний етикет у системі ділових комунікацій Австралії*»).

Приклади завдань до модуля «Професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності».

Завдання 1. I. Опрацюйте статті Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» та ознайомте однокласників із напрямками міжнародного співробітництва в освітній галузі. II. Укладіть список міжнародних програм та проєктів, у яких беруть участь педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники, здобувачі освіти (наприкладі 5–10 українських закладів вищої освіти). III. Визначте чинники, що впливають на пріоритетність вибору освітнім закладом напрямку міжнародної діяльності (до теми «*Принципи національної освітньої діяльності, на яких ґрунтується державна політика в освітній сфері. Міжнародне співробітництво в освітній системі*»).

Довідка для здобувача освіти. 1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> 2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

Завдання 2. I. Запишіть 20 понять, пов'язаних із морально-етичними аспектами діяльності фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності, та відповідні тлумачення. Ознайомтеся зі списком морально-етичних понять однокласників (5). Які з них не співпадають із вашим списком? Поміркуйте, чому. II. Напишіть есе «Професійна етика в роботі зі здобувачами вищої освіти в полікультурному академічному середовищі» (до теми «*Основні морально-етичні поняття. Професійна етика та її види*»).

Завдання 3. I. Складіть анотований список літературних джерел до теми «Ретроспективний огляд ідей педагогічної етики представників епохи Відродження / Нового часу». II. Чи актуальні ідеї

представників епохи Відродження / Нового часу для фахівців, пов'язаних із міжнародною освітньою діяльністю? (до теми «*Основні ідеї педагогічної етики у вітчизняній та зарубіжній науковій думці*»).

Завдання 4. I. Складіть структуровану таблицю «Використання засобів іміджології для етико-естетичного оформлення зовнішнього вигляду, самопрезентації науково-педагогічного працівника». II. Що визначає етичну репутацію викладача у взаємодії з академічним / соціальним середовищем? (до теми «*Етична складова іміджу педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладу вищої освіти*»).

Завдання 5. Складіть інформаційну графіку до теми «Компліментарні висловлювання в діловій комунікації представників освітньої галузі різних країн», акцентуючи увагу на її моделі, основних правилах використання та вимогах (до теми «*Етичні засади міжособистісних комунікацій в міжнародній освітній діяльності*»).

Завдання 6. Підготуйте доповідь «Етичні засади спілкування в міжнародній освітній діяльності» із мультимедійною презентацією (до теми «*Культура спілкування педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладу вищої освіти в галузі міжнародної освітньої діяльності*»).

Завдання 7. Визначте ціннісні орієнтири в управлінській практиці керівника закладу вищої освіти в міжнародній освітній діяльності (до теми «*Професійна етика керівника закладу вищої освіти в міжнародній освітній діяльності*»).

Завдання 8. I. Створіть кросенс до однієї з тем навчального курсу «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності» у такий спосіб: 1) візуальні зображення (8), що асоціативно пов'язані з основним поняттям (див. рисунок 1); 2) візуальні зображення (8), що асоціативно пов'язані «по периметру» та 4 з них – по «хресту» (див. рисунок 2). Поясніть зміст складових кросенсу (стисло). II. У чому полягає ідея створеного кросенсу?

Довідка для здобувача. Кросенс – послідовні візуальні зображення (9), об'єднані між собою асоціативними зв'язками. Кожне з яких логічно пов'язане з попереднім / наступним зображенням, у такий спосіб розкриваючи поняття / явище / факт, зважаючи на різні їхні особливості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Доцільно зазначити, що завдання, розроблені авторкою, для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності», сприяють ефективному

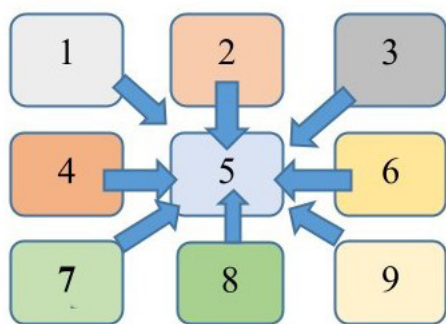


Рис. 1. Схема 1 «Складові кросенсу»

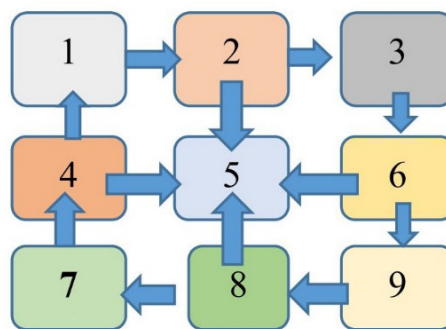


Рис. 2. Схема 2 «Складові кросенсу»

застосовуванню компаративістичного підходу здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти для визначення: 1) спільного / відмінного в стилях ділового спілкування представників різних країн, зокрема етнокультурних / етнопсихологічних особливостей; 2) чинників, що впливають на вибір закладами вищої освіти напрямів міжнародної діяльності; 3) актуальних ідей педагогічної етики представників, наприклад епохи Відродження, для сучасних педагогічних, науково-педагогічних та наукових

працівників; 4) різних моделей компліментарних висловлювань у діловій комунікації освітян різних держав.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці методичних рекомендацій до семінарських / практичних занять із навчальної дисципліни «Міжнародний етикет та професійна етика фахівця в галузі міжнародної освітньої діяльності» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, 073 Менеджмент.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Tamozhskal., Rud O., Medynskyi S., Polukhtovych T., Kuzemko N., Rudenko-Kraievskia N. The Educational Paradigm as a Conceptual Model of Developing Competencies During Learning. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 2024. 16 (2). 152–164. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/16.2/851>
2. Березовська Л. І. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2023. (144). С. 128–134. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2023-3-20>
3. Василевська Т. Професійна етика в підтримці цінностей моралі. *Університетська кафедра: альманах*. Київ : КНЕУ, 2017. № 7. С. 55–64.
4. Горохолінська І., Бродський О. Етична підготовка фахівців у закладах вищої освіти: ідейно-ціннісна мотивація та вимоги стандартів вищої освіти. *Освітлогія*. 2021. Вип. 10. С. 15–23. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2021.102>
5. Іваненко І. Професійна підготовка аспірантів у закладах вищої освіти: морально-психологічний аспект. *Молодий вчений*. 2023. 10 (122). С. 135–139. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-10-122-27>
6. Карпенко К. І., Дейнека В. В. Професійна етика вищої школи: навч. посібн. для здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Освітні педагогічні науки». Харків : ХНМУ, 2024. 72 с.
7. Кузнецова І., О. Рубанець. Етичний складник комунікацій у мережевому освітньому середовищі. *Вища освіта України*. 2023. Ви. 1. С. 80–86. DOI: [https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.1\(88\).10](https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.1(88).10)
8. Москаленко А. М. Моральна регуляція діяльності управлінців закладами освіти: структура та особливості. *Академічні візії*. 2025. Вип. 39. С. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14825155>
9. Мясковська М., Кобилянська І. Етичні аспекти підготовки фахівців: відповідальність за якість освіти та розвиток професійної етики. *Педагогіка безпеки*. 2024. 9 (1). С. 24–30. DOI: <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2024-9-1-024-030>
10. Столяренко О. В., Столяренко О. В., Московчук О. С. Формування мовної культури як основи професійної етики майбутнього фахівця. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. 3 (43). С. 1464–1472. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3\(43\)-1464-1472](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-1464-1472)

11. Таможська І. В., Смирнова І. М., Перетяга Л. Є. Вплив цифрових технологій на формування академічної доброчесності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука*. Серія: Педагогіка та психологія. 2025. Вип. 2. С. 161–167. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-2-24>

12. Хоружа Л. Л. Новак М. А. Формування професійної етики викладача вищої школи у процесі розв'язання педагогічних задач. *Молодий вчений*. 2021. 10(98). С. 296–298. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-61>

© І. В. Таможська

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0